

Sotsji en de Noord-Kaukasus: sporten aan de rand van een conflictgebied

De Olympische Winterspelen in Sotsji worden algemeen gezien als een persoonlijk prestigeproject van de Russische president Vladimir Poetin. Mede hierom is het extra goed voorstelbaar dat binnen- en buitenlandse tegenstanders van zijn bewind het sportfeest willen bederven. Zulke acties zouden uiteen kunnen lopen van vreedzame demonstraties tot zware terroristische aanslagen. Vooral terreuraanslagen vanuit de Noord-Kaukasus worden als een groot risico gezien.

De altijd kritische liberale oppositieleider Boris Nemtsov somde in zijn met de econoom Leonid Martynjoek geschreven rapport over de Winterspelen in Sotsji, *Winterolympiade in de subtropen*, zeven risicofactoren op voor het soepele verloop ervan: ernstige stroomstoringen; ongebruikelijke warmte voor de tijd van het jaar; logistieke risico's; technologische risico's door stormen, overstromingen en te haastig bouwwerk; terroristische risico's; politieke boycots; en "problemen op het gebied van de gastvrijheid", dat wil zeggen onvriendelijke Russische dienstverlening en gewone criminaliteit.¹

Om aanslagen en ongeregelde heden tijdens de Spelen te voorkomen, hebben de Russische machthebbers een enorm pakket aan veiligheidsmaatregelen afgekondigd. Nagenoeg alle legeronderdelen en veiligheidsdiensten van het land worden hierbij betrokken. De veiligheid en orde in Sotsji moeten worden bewaakt door 37.000 politieagenten, 10.000 manschappen van de binnenlandse veiligheidstroepen en een onbekend aantal medewerkers van de binnenlandse veiligheidsdienst FSB. Alle wegen en bergpassen richting Sotsji worden gecontroleerd. Al het mobiele telefoonverkeer, mailverkeer en surfgedrag op internet ter plaatse zal worden gevolgd. In de kustwateren van de Zwarte Zee is er sonar-bewaking. Alle supporters uit binnen- en buitenland moeten ter officiële registratie een 'Olympisch paspoort' aanvragen. Kortom, Sotsji wordt tijdens de Olympische Winterspelen via een fijnmazig netwerk van veiligheidsringen afgesloten van bedreigingen uit de buitenwereld. De hele veiligheidsoperatie staat onder leiding van Oleg Syromolotov, hoofd van de afdeling contraspionage van de FSB.²

Zijn al deze zware veiligheidsmaatregelen niet overduidelijk? Hoe groot is met name het gevaar van terroristische aanslagen vanuit de Noord-Kaukasus? Is de toestand in deze regio de laatste jaren nog steeds niet tot rust gekomen?

Risicofactoren

De Noord-Kaukasus is het noordelijke, Russische gedeelte van het Kaukasus-gebergte. Bestuurlijk bestaat het Noord-Kaukasische Federale District (SKFO) uit zeven regio's: de deelrepublieken Dagestan, Tsjetsjenië, Ingoesjetië, Noord-Ossetië, Kabardino-Balkarië, Karatsjajev-Tsjerkessië en de provincie Stavropol (de Russische Federatie telt acht federale districten als bestuurlijke tussenlaag tussen het landelijk bestuur in Moskou en de 83 provincies en deelrepublieken van het land). De deelrepublieken worden in meerderheid bewoond door moslims, terwijl Stavropol in meerderheid een etnisch Russische bevolking heeft. De kustplaats Sotsji aan de Zwarte Zee ligt iets ten westen

René Does is Ruslanddeskundige, beleidsmedewerker van de afdeling onderzoek van de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam en hoofdredacteur van de website www.prospekt-online.nl.

van het SKFO in de provincie Krasnodar van het Zuidelijke Federale District. De afstand van Sotsji tot Karatsjajev-Tsjerkessië, de meest westelijke regio van het SFKO, bedraagt een kleine honderd kilometer.

De Noord-Kaukasus, etnisch een zeer bont gebied van grotere en kleinere volken, wordt sinds de ondergang van het communisme geplaagd door een veelheid aan historische, territoriale, separatistische en religieuze conflicten. Drie conflicten hebben een open militair karakter gehad: de twee oorlogen tussen Tsjetsjenië en het Russische leger (in 1994-1995 en 1999-2000) en de strijd tussen Noord-Ossetië en Ingoesjetië in het najaar van 1992 om het Prigorodny-district in Noord-Ossetië. De wereld werd herhaaldelijk geschokt door grote en bloedige terreuracties vanuit Tsjetsjenië, met als dieptepunt de door de Tsjetsjeense terreurleider Sjamil Basajav (1965-2006) georkestreerde gijzeling in de school in de Noord-Ossetische stad Beslan, begin september 2004.

De Noord-Kaukasus haalt de laatste jaren minder het nieuws vanwege islamitische terreuraanslagen, maar helemaal rustig is het er nog lang niet. Nog steeds is er een vicieuze cirkel van moslim-extremistisch geweld en tegenmaatregelen door de landelijke en regionale veiligheidsorganen. In het gebied vielen de eerste elf maanden van 2011 in

deze strijd 683 doden en 522 gewonden, onder wie 170 doden en 324 gewonden onder politieagenten en militairen.³ Het SKFO beslaat maar één procent van het grondgebied van de Russische Federatie, maar slokt een kwart van de militaire uitgaven van Rusland op.⁴

De status van meest gewelddadige regio heeft zich de laatste jaren verplaatst van Tsjetsjenië naar Dagestan. In Dagestan vielen in 2011 in conflicten 413 doden en 411 gewonden en werden 31 mensen gegijzeld. In 2012 zette deze trend cijfermatig door.⁵ Ook buiten de regio zelf worden er in de rest van Rusland nog steeds met regelmaat terreuraanslagen gepleegd. De meest recente (op het moment van afronden van dit artikel, begin januari) waren drie aanslagen in de stad Wolgograd aan de middenloop van de Wolga, die de stad in een angstgreep deden belanden. De eerste was een aanslag op 21 oktober op een stadsbus, waarbij zeven doden en 32 gewonden vielen. Eind december vond er een dubbelaanslag plaats: op 29 december een zelfmoordaanslag op het treinstation van de stad, een dag later een zelfmoordaanslag in een trolleybus. Hierbij vielen 18 resp. 16 doden.

Vaak worden bij de terreuraanslagen zogenoemde 'zwarte weduwen' ingezet, weduwen van gedode moslimterroristen (soms zelfs van meerdere echtgenoten achtereenvolgend), die uit wraak en verdriet hun

Straat in Machatsjkala, de hoofdstad van Dagestan, 2011. In Dagestan vielen in dat jaar in conflicten 413 doden en 411 gewonden en werden 31 mensen gegijzeld. De status van meest gewelddadige regio heeft zich de laatste jaren verplaatst van Tsjetsjenië naar Dagestan. Foto Bolshakov

Twee van de
drie aanslagen
in Wolgograd
werden door
zwarte weduwen
gepleegd

leven inleveren voor het plegen van een aanslag. Dit gold bijvoorbeeld voor de dodelijke aanslag op de meest vooraanstaande gematigde geestelijk moslimleider van Dagestan, sjeik Saïd Afandi Tsjirkejski, op 28 augustus 2013. Tsjirkejski werd thuis opgeblazen door de dertigjarige *sjachidka* (zelfmoordterroriste) Aminat Koerbanova, die zich voorstelde als pelgrim, maar onder haar kleding een bomgordel droeg. Het gold ook voor de eerste twee aanslagen in Wolgograd. De aanslag op 21 oktober werd gepleegd door de eveneens dertigjarige Najda Asijalova uit Dagestan. De eerste aanslag van de dubbelaanslag in Wolgograd, die van 29 december, werd uitgevoerd door Oksana Aslanova, ook weer afkomstig uit Dagestan. De zelfmoordaanslag van 30 december op de trolleybus werd daarentegen een keer gepleegd door een mannelijke zelfmoordterrorist: de tot de radicale islam bekeerde Rus Pavel Petsjenkin uit de deelrepubliek Mari-El aan de middenloop van de Wolga, die de strijdnaam Ansar Ar-roesi had aangenomen.

Over het terroristische risico schreven Nemtsov en Martynjoek in *Winterolympiade in de subtropen*: “Het gebrek aan informatie over de werkelijke situatie in de Noord-Kaukasus biedt niet de mogelijkheid om de omvang van de terroristische dreiging reëel in te schatten.”

Moslimterrorisme

Helemaal exacte en uitputtende informatie over de terreurdreiging vanuit de Noord-Kaukasus is inderdaad niet te geven, maar een inschatting toch wel. Twee religieuze en etnische kwesties kunnen in dit opzicht tijdens de Spelen actueel worden: het door de Tsjetsjenen geleide moslimterrorisme en de erkenning van de ‘genocide’ door het Russische rijk op de Tsjerkessen in de negentiende eeuw.⁶

De grootste terroristische organisatie in de Noord-Kaukasus is de Imarat Kavkaz onder leiding van de Tsjetsjeen Dokoe Oemarov, de opvolger van de in 2006 gedode Sjamil Basajev als leider van de Tsjetsjeense terroristische ondergrondse. De beweging streeft tegenwoordig naar de stichting van een kalifaat in de hele regio, waar de wetten van de sjaria moeten gelden. Imarat Kavkaz telt naar schatting 1.000 strijders. Niet alleen door Rusland, maar ook door de Verenigde Staten en de Verenigde Naties is de beweging aangemerkt als een terroristische organisatie. Imarat Kavkaz fungeert in de praktijk als koepelorganisatie van andere kleinere terroristische organisaties in de deelrepublieken, die vaak de naam *dzjamaat* (geloofsgemeenschap) gevolgd door de republieksnaam dragen. De spreekbuis

van deze islamistische ondergrondse is de website Kavkazcenter.com.

Op 3 juli 2013 kondigde Oemarov de opheffing van een eerder verklaard moratorium op het plegen van terreuraanslagen in Rusland buiten de regio aan. Hij verklaarde de Olympische Winterspelen te zullen opblazen, want “er kan niet worden toegestaan dat er Olympische spelletjes in Sotsji worden gespeeld op de beenderen van door Rusland gedode Kaukasiërs”.⁷ En het Dzjamaat Sjariat uit Dagestan, ook wel het Dagestaanse Front genoemd, verklaarde op 23 februari 2007, al vóór de toekenning van de Olympische Winterspelen 2014 aan Sotsji op 4 juli 2007, via Kavkazcenter.com het volgende aan:

“Laat de ongelovigen van Rusland niet hopen op het houden van de Olympiade in 2014. Wij waarschuwen tijdig de onwetenden die besluiten de grond van de oorlog met de ongelovigen te betreden. (...) Het is het niet waard om het leven van hun burgers in gevaar te brengen door geloof te hechten aan de schijnvertoning en de snoeverij van het Kremlin. De woorden van de Moskouse misdadigers zijn leeg, net zoals het verdrag met hen het papier niet waard is waarop het is geschreven. Wij doen er alles aan dat met hulp van Allah tegen die tijd vanaf sportgebouwen in Sotsji de roep van de Kaukasische mujahideen zal klinken.”⁸

De door Oemarov genoemde “beenderen van door Rusland gedode Kaukasiërs” verwijst in het bijzonder naar de massamoord op de Tsjerkessen in 1864 door het Russische leger onder leiding van generaal Nikolaj Jermolov. Om de tegenstand van de Noord-Kaukasiërs tegen incorporatie van de regio in het Russische rijk definitief te breken, liet de hardvochtige Jermolov de Tsjerkessen op omvangrijke schaal doden dan wel naar het buitenland deporteren. De definitieve militaire slag tegen de Tsjerkessen werd geleverd in Krasnaja Poljana, de schilderachtige bergstreek achter Sotsji, waar de openingsceremonie van de Spelen plaatsvindt en de skiwedstrijden worden gehouden. De Tsjerkessen die werden gedeporteerd naar het Osmaanse rijk, werden verscheept vanuit de haven van Sotsji.

Tegenwoordig leven er, verspreid over de westelijke deelrepublieken van het SKFO, ongeveer 725.000 Tsjerkessen. De meerderheid van de Tsjerkessen leeft in het buitenland, vooral in Turkije (naar schatting 1,5 tot 2 miljoen), maar ook in andere landen als Syrië en Kosovo. In 2005 werd in de autonome regio Adygeja in de provincie Krasnodar het Tsjerkessisch Congres opgericht, dat ernaar streeft de gewelddadigheden tegen de Tsjerkessen in

1864 door Rusland erkend te laten worden als 'genocide'. Het Tsjerkessisch Congres is zeker geen terroristische organisatie die oproept tot het plegen van aanslagen tijdens de Spelen. De beweging wil de eis van de genocide-erkenning tot de Spelen ook wel in de ijskast zetten, als Rusland in de ceremonies elementen van de Tsjerkessische cultuur opneemt of steun biedt bij de repatriëring van Tsjerkessen uit het buitenland, in het bijzonder de naar schatting 100.000 Tsjerkessen die in Syrië wonen. Niettemin kan het thema van de 'genocide' op de Tsjerkessen misbruikt worden door terroristische organisaties in de regio.

De grootste terreurdreiging vanuit het SKFO komt uit de deelrepublieken Tsjetsjenië en Dagestan. In Tsjetsjenië is de dreiging de laatste jaren onder president Ramzan Kadyrov niettemin behoorlijk onder controle. Hij heeft dit bereikt door harde militaire en politionele vervolging van de moslimterroristen, die gepaard gaat met strafmaatregelen tegen hun familieleden. Kadyrovs beleid is het resultaat van de zogenoemde 'tsjetsjenisering' van het Tsjetsjeense conflict sinds 2003, namelijk de uitbesteding van de strijd tegen de Tsjetsjeense islamitische ondergrondse door Poetin aan de aan hem loyale Kadyrov, die in ruil voor zijn loyaliteit een zeer grote mate van autonomie binnen Tsjetsjenië heeft. Kadyrovs binnenlandse beleid is gebaseerd op een mix van Tsjetsjeens nationalisme en de invoering van islamitische regels, zoals kledingvoorschriften voor vrouwen.

Tegenover dit harde Tsjetsteense model van terrorismebestrijding onder Kadyrov staat het zachtere model dat in Dagestan gevolgd wordt. In deze oostelijke buurrepubliek van Tsjetsjenië proberen de machthebbers en gezagsgetrouwe gematigde islamitische leiders de dialoog open te houden met salafistische leiders. Dit Dagestaanse model kon echter niet voorkomen dat de republiek de laatste jaren op het gebied van moslimterreur en politionele tegenacties de gewelddadigste republiek van de Noord-Kaukasus is geweest. De meest onverzoenlijke moslimradicalen en onderdelen van de veiligheidsdiensten blijken niet tot vrede bereid. Vooralsnog wordt daarom geconcludeerd dat in de praktijk het harde Tsjetsjeense model effectiever is in het bestrijden van de regionale moslimterreur.

De strijd in Tsjetsjenië heeft sinds 2007, toen Oemarov naar voren trad als terroristenleider, definitief andere trekken gekregen dan in de tijd daarvoor. Allereerst laat het ondergrondse verzet zich sindsdien vooral inspireren door islamistische denkbeelden en steeds minder door separatisme. Ook heeft de strijd voor de invoering van een isla-

mitisch kalifaat zich territoriaal uitgebreid van een Tsjetsjeense aangelegenheid naar het streven naar een islamistische orde in de hele regio. Daarnaast is de strijd tegen de Tsjetsjeense moslimterroristen door de tsjetsjenisering vooral een intern Tsjetsjeens conflict geworden en minder een conflict tussen radicale Tsjetsjenen en de Russische staat.

Tegenmaatregelen

Op diverse manieren proberen de landelijke machthebbers in Moskou en de regionale machthebbers in de Noord-Kaukasus de angel uit het conflict te halen. Uiteraard blijft militaire onderdrukking van het moslimterrorisme een hoofdrol spelen. In het SKFO zijn permanent 100.000 militairen actief. Ongeveer een kwart van de defensie-uitgaven van Rusland wordt zoals gezegd in de Noord-Kaukasus besteed. Voor de periode 2012-2015 is 3,5 biljoen roebel (900 miljoen euro) aan militaire uitgaven in de regio begroot; aanzienlijk meer dan er aan regionale economische ontwikkelingsprogramma's wordt uitgegeven.⁹

Sociaal-economische hulpprogramma's voor de armlastige regio moeten de militaire component van het beleid sinds de laatste jaren ondersteunen. In december 2012 heeft de Russische regering 2,5 biljoen roebel (ruim 600 miljoen euro) bestemd voor een dergelijk ontwikkelingsprogramma voor het SKFO in de periode tot 2025, waarvan 20% voor Tsjetsjenië. In deze republiek is al honderden miljarden roebels gestoken ter ondersteuning van president Kadyrov, met name in de hoofdstad Grozny, die tegenwoordig een gloednieuw voetbalstadion voor de club Terek Grozny en de grootste moskee van Europa heeft en als enige stad in de Noord-Kaukasus een stadscentrum met moderne hoogbouw bezit: Grozny City.

Of het programma genoeg is om onderontwikkeling in de regio te bestrijden, is nog steeds de vraag. Het voorziet in het scheppen van 400.000 nieuwe arbeidsplaatsen, maar dit betekent dan nog altijd slechts een halvering van de huidige werkloosheid van 800.000 inwoners. Het gemiddeld maandsalaris moet tot 2025 stijgen van 9.600 naar 23.800 roebel (600 euro), maar het gemiddelde maandsalaris in heel Rusland was eind 2012 al hoger dan dit streven, namelijk 26.000 roebel.¹⁰ Een zwak punt van het sociaal-economische ontwikkelingsprogramma is dat het sterk inzet op de ontwikkeling van toerisme in de regio. In principe is de Kaukasus een schilderachtig berggebied, maar omvangrijk toerisme blijft nog lange tijd onmogelijk door de onveiligheid in de regio, het ontbreken van een toeristische

Een zwak punt van het sociaal-economische ontwikkelingsprogramma voor Tsjetsjenië is dat het vooral gericht is op de ontwikkeling van het toerisme

cultuur en grote hoeveelheden vuilnis in brede stroken langs de wegen.

Een belangrijke reden waarom het ondergrondse verzet zich steeds sterker laat leiden door radicale islamitische denkbeelden in plaats van nationalisme en separatisme, is dat de regio, en dan in het bijzonder het Tsjetsjenië van Ramzan Kadyrov, in de praktijk een grote mate van zelfstandigheid heeft en bestuurlijk en ideologisch steeds verder van de Russische staat afdrijft. Zoals de gezaghebbende Russische islamoloog Aleksej Malasjenko stelde in een interview: “De Kaukasus volgt *de facto* al in aanzienlijke mate zijn eigen wetten. Qua mentaliteit, cultuur en wereldbeschouwing ‘drijft’ hij weg van Rusland.” In dit opzicht heeft het volgens Malasjenko analytisch trouwens weinig betekenis om onderscheid te maken tussen de gematigde en de radicale islam in de regio.¹¹

De conflicten in de Noord-Kaukasus zijn nog lang niet opgelost; ze hebben sinds de terreuraanslag in Beslan alleen een minder hoog geweldsniveau gekregen. De twee belangrijkste tendensen in de regio, verdere islamisering en het afdrijven van de Noord-Kaukasus van de Russische Federatie, lijken voorlopig steeds sterker te worden. De Noord-Kaukasus wordt in Rusland inmiddels steeds vaker ‘het binnenlandse buitenland’ genoemd. Een belangrijke oorzaak is dat de etnisch Russische bevolking in de oostelijke SKFO-republieken Tsjetsjenië, Ingoesjetië en Dagestan gedurende de afgelopen twee decennia praktisch geheel is vertrokken, ter-

wijl die in de overige westelijke republieken ook krimpt en daar momenteel tussen een kwart en een derde van de bevolking bedraagt. “De Noord-Kaukasus verdwijnt omdat het een regio wordt die leeft volgens wetten die kardinaal verschillen van de Russische en een territorium waar gewoon geen Russen meer zullen zijn.”¹² De bestrijding van het moslimterrorisme zal waarschijnlijk steeds meer een algemene regionale aangelegenheid worden, waarbij Russische legeronderdelen en veiligheidsdiensten steun zullen geven aan de zittende machthebbers. De ‘tsjetsjenisering’ van de strijd in Tsjetsjenië zal dan regionaal een vervolg krijgen in een ‘kaukasisering’.

Wat betreft de Olympische Winterspelen in Sotsji gaat er van de Noord-Kaukasus een daadwerkelijke bedreiging voor de veiligheid uit. Zie alleen maar de oproepen tot het plegen van aanslagen door Oemarov en het Dagestaanse Front. Dit kan een grote geplande aanslag zijn, maar ook een nieuwe eenvrouwsactie door een ‘zwarte weduwe’. Anderzijds zijn de veiligheidsmaatregelen die de Russische staat heeft getroffen zo omvangrijk, dat het plegen van een aanslag in of in de buurt van het Olympische complex onmogelijk lijkt. Een aanslag in Rusland buiten Sotjsi, met als doel de Spelen te verstoren, is daarom helaas ook mogelijk. En het wederzijdse geweld zal waarschijnlijk ná de Winterspelen weer opleven, als de extreme veiligheidsmaatregelen rond de Spelen zullen worden afgebouwd. Maar dan is de aandacht van de buitenwereld ook weer grotendeels verdwenen.

NOTEN

- 1 Boris Nemtsov & Leonid Martynov, *Nezavisimyy ekspertny doklad – Zimnjaja Olimpiada v soebtropikach*, 2013, blz. 25 (<http://www.putin-itogi.ru/cp/wp-content/uploads/2013/05/ZimniayaOlimpiadaVSubtropikah-Nemtsov-Martyniuk.pdf>).
- 2 Andrej Soldatov, Irina Bogorin, ‘Slezjka po-olimpijski’, op: *Ježjednevny zjoernal*, 10 oktober 2013 (http://ej.ru/?a=note_print&id=13362); ‘Spetssloezjbi i vojska kontsentriroetsja v Sotsji’, *Nezavisimaja Gazeta*, 16 oktober 2013; Sergej Semakov, ‘Olimpiadoe boedoet ochranjat na losjadjach i snegochochach’, op: *www.uto.ru*, 1 oktober 2013 (<http://www.uto.ru/articles/2013/10/01/1147213.shtml>).
- 3 ‘Rossija v 2011-m godoe’, *Nezavisimaja Gazeta*, 30 december 2011.
- 4 ‘Rossija v 2012-m godoe’, *Nezavisimaja Gazeta*, 29 december 2012.
- 5 ‘Tretja kavkazskaja?’, *Novoje Vremja*, 3 september 2013 (<http://www.newtimes.ru/articles/print/56639/>).
- 6 De informatie onder deze tussenkop is voor een belangrijk deel gebaseerd op het rapport *The North Caucasus: The Challenges of Integration* van de International Crisis Group over de Noord-Kaukasus uit 2012 en 2013 (zie <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/north-caucasus.aspx>). Zelf heb ik gebruik gemaakt van de Russische vertaling van de eerste twee delen, die werden gepubliceerd op de politieke nieuwssite www.polit.ru op 30 november en 25 december 2012.
- 7 Nikolaj Fadejev, ‘Oemarov grozit sorvat “olimpijskije igrisjtja”’, op: *www.uto.ru*, 3 juli 2013 (<http://www.uto.ru/articles/2013/07/03/1128899.shtml>).
- 8 Zoals geciteerd in: Sergej Markedonov, ‘Sotsji-2014: etnopolititsjeskoje izmerenije’, *Neprikoenovny zasap*, 2013, nr. 2 (<http://magazines.russ.ru/nz/2013/2/ml-1-pr.html>).
- 9 Vladimir Moechin, ‘Severokavkazskaja federalnaja dyra. Oboronnye raschody v regione znatsitelno prevysajot ego ekonomitsjeskije pokazateli’, *Nezavisimaja Gazeta*, 18 september 2012.
- 10 Markedonov, a.w. noot 8; Aleksandr Kortsjnitski, ‘Na Severny Kavkaz potratjat 2,5 trilliona. Dmitri Medvedev oetverdil programmoe razvitija severokavkazskogo regiona’, op: *www.uto.ru*, 13 december 2012 (<http://www.uto.ru/articles/2012/12/13/1089542.shtml>).
- 11 Roza Tsvetkova, ‘V plane mentalnosti, koeltoery, mirovozzrenija Kavkaz “drejfoejet” ot Rossii. Professor Tsentra Karnegi Aleksej Malasjenko razlozjil po polotsjkam problemy na joeje strany’, *Nezavisimaja Gazeta*, 18 september 2012.
- 12 Michail Romanov, ‘Potsjemoe my terjajem Severny Kavkaz’, op: *www.expert.ru*, 20 november 2013 (<http://expert.ru/expert/2013/48/poche-mu-myi-teryam-severnyij-kavkaz.html>).